

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6366548>

Прочан А. О.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та туризму,
Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
<https://orcid.org/0000-0002-5059-0382>*

ЗНАЧУЩІСТЬ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МЕНЕДЖЕРА ЯК ЗАПОРУКА ПОЗИТИВНИХ ЗМІН НА ПІДПРИЄМСТВІ

JEL Classification: M12

SECTION“ECONOMICS”: Економіка

Анотація. У статті досліджуються лідерські якості менеджера, які є необхідними для досягнення стратегічних цілей та впровадження змін, що матимуть позитивний ефект на діяльність компанії, з огляду на актуальність питань лідерства, формування компетентностей фахівців з менеджменту в сучасному бізнес-просторі.

Ключова мета статті – це дослідження якостей лідера, які набувають важливого значення для менеджерів завдяки їх можливості впливати на ефективність функціонування організацій та установ, а також бути рушієм позитивних змін на підприємствах.

Автором охарактеризовано низку рис, навичок та здібностей, якими повинен володіти менеджер, щоб розкрити свій лідерський потенціал, визначити цілі компанії, реформувати її у разі потреби та головне, зробити її успішною.

Ключові слова: менеджер, лідерство, лідерські якості, управління персоналом, підприємство.

Annotation. The article examines the leadership qualities of the manager, which contribute to the achievement of strategic goals and positive changes in the enterprise. The study's relevance lies in the constant need to study leadership issues the formation of competencies of management professionals in the modern business space to enable the company to enter the global market.

The key goal of the article is to analyze the qualities of a leader that are important for managers because of their ability to influence the efficiency of business institutions and be a driver of positive change in enterprises.

It is established that the key to a successful business is effective personnel management, which managers carry out. That is why modern Ukrainian companies especially need leaders who are leaders for them to bring changes in the organization and structure of enterprises that will allow them to improve their economic situation. The author compared the leader and the manager, identified the difference and argued in favour of why each manager should strive to develop leadership qualities.

The author also describes a number of skills and abilities that a manager must have to unleash their leadership potential, define the company's goals, reform them if necessary and most importantly, make it successful. The author conditionally divided such traits into personal, professional, social and communicative traits, which together constitute a successful leader's personality, and then singled out the most significant among them. Among the qualities that can be the key to positive change in the company, the author includes

professionalism, ability to manage and delegate, responsibility, mobility, honesty, ability to listen to others and willingness to take risks.

In addition, the author emphasizes the relevance of global leadership standards that need to be nurtured by managers and implemented in their management activities. Further research on the manager's leadership qualities and how these traits affect communication, decision-making, and problem-solving in the company are promising.

Keywords: manager, leadership, leadership qualities, personnel management, enterprise.

Вступ

Питання лідерства в умовах розвитку сучасного суспільства, глобалізації, виходу національного бізнесу на світову арену є як ніколи актуальним через постійно зростаючу потребу у не лише висококваліфікованих кадрах, а й менеджерах, які зможуть скерувати й організувати діяльність компаній так, щоб ті займали лідируючі позиції на ринку.

Запорукою успіху бізнесу є ефективне управління персоналом, що здійснюється через діяльність менеджерів, які мають виступати і як лідери на відповідному підприємстві задля його всебічного розвитку та просування на ринку. Володіння лідерськими якостями дає менеджеру можливість розкривати потенціал всього колективу, йти до визначеної мети та пропонувати зміни, які будуть схвалені і співробітниками, і справлятимуть позитивний ефект на підприємство.

Сучасні українські компанії особливо потребують керівників, які є лідерами, адже ефективне делегування, впровадження інновацій, залучення інвесторів – це завдання для менеджерів, які в умовах пандемії, глобалізації, прагнень України до євроінтеграції мають бути надзвичайно цілеспрямованими, професійно мобільними та передбачливими, на що здатний лише справжній лідер.

Цим і обумовлюється актуальність дослідження лідерських здібностей менеджерів, так як визначення які саме з них можуть привносити позитивні зміни у організацію внутрішніх відносин фірми та сприяти її виходу на міжнародний ринок, надасть можливість для формування уявлення про те, наскільки важливими є ті чи інші риси для належного управління і реформування українських підприємств.

Варто зазначити, що сучасна наукова спільнота переважно спрямовує свою увагу на аналіз теоретичної сутності менеджменту й дослідження лідерства через призму теорій та стилів цього феномену, а також шляхів розвитку в собі лідерських компетенцій. Проте, наявні доробки є підґрунтям для подальшого вивчення того, які лідерські риси сучасних менеджерів мають вагомий вплив на діяльність підприємств.

Наприклад, дослідники Яценко О.М. і Горбунов М.П. у своїй монографії розглядають питання професійної підготовки і формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з менеджменту [4]. Науковці Шкільняк М.М, Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Крисько Ж.Л. та Демків І.О. розробили навчальний посібник з менеджменту, де зокрема, звертають увагу на компетенції, якими навиками лідерів повинен володіти менеджер для управління персоналом [1].

Ліпич Л.Г., Хілуха О.А., Кушнір М.А. і Загоруйко В.Л. проаналізували основні елементи профілю компетентностей менеджерів з персоналу [5]. У своїй дисертації Жарик Є.А. розглядає засади формування та розвитку лідерських компетенцій персоналу на прикладі підприємств машинобудування [3]. Також цікавою видається стаття цього науковця щодо трансформаційного лідерства як запоруки успішного проведення організаційних змін на вітчизняних промислових підприємствах [2].

Водночас, досі залишається актуальним і потребує наукових доробок питання розрізнення особистостей лідерів і менеджерів, який між ними взаємозв'язок та які лідерські якості повинен мати менеджер для того, щоб компанія, співробітником якої він є, була конкурентоспроможною, а у разі потреби - готовою до реформ задля подальшого ефективного функціонування на ринку.

Саме тому, питання значення лідерських якостей менеджера як запоруки позитивних змін на підприємстві потребує окремого дослідження, щоб дані теоретичні здобутки могли використовувати на практиці задля передбачення того, який ефект на економіку нашої держави матиме така діяльність суб'єктів управління, які проблемні аспекти існують у зв'язку з формуванням їх лідерської компетенції, а також розробити рекомендації щодо подальшого розвитку фахівців з менеджменту.

З огляду на зазначене, доречним видається аналіз різниці між лідером і менеджером, визначення того, якими рисами та інструментами управління персоналу мають володіти вітчизняні менеджери, від особистих та професійних компетенцій яких залежить ефективність підприємства й можливість впровадження змін, що приведуть бізнес до успіху.

Таким чином, головною метою даної статті постає дослідження якостей лідера, які мають важливе значення у діяльності менеджерів з огляду на їх можливість впливати на ефективність функціонування організацій та установ, а також бути рушієм позитивних змін на підприємствах.

Результати

Основним суб'єктом управління сьогодні постає менеджер, який фактично створює команду, визначає напрямки її роботи та веде її до певного результату. Для досягнення успіху менеджеру важливо бути вмілим керівником, який має лідерські якості, тому важливо визначити, що являє собою лідерство. По-перше, це здатність ефективно використовувати всі наявні джерела влади для перетворення створеного для інших бачення в реальність. По-друге, це специфічний тип управлінської взаємодії, заснований на найефективнішому поєднанні різних джерел влади і спрямований на спонукання людей до досягнення загальних цілей [1, с.154].

Так, для провадження найбільш ефективної діяльності менеджер має розумітися на засадах лідерства, щоб виховувати в собі лідерські компетенції і застосовувати ці вміння та навички у своїй роботі для якісної взаємодії з підлеглими, а спільний результат їх зусиль мав позитивний вплив на стан підприємства на ринку. Проте, виникає спірне питання, чи завжди менеджер має бути лідером організації, адже у реальній практиці деякі менеджери не практикують лідерство, тоді як інші керують без управлінської ролі. Яка ж тоді різниця між лідером і менеджером?

Перш за все, лідер – це людина, яка чітко бачить мету та засоби її досягнення, і може мотивувати інших, переконувати у цінності своїх цілей, у той час як менеджери часто реалізують ці ідеї та слідкують за їх впровадженням, а не розроблюють їх самі.

Однак, менеджер також може впливати на співробітників шляхом залучення їх до участі в розробці цінностей і прагнень компанії, й стимулювати їх до виконання обов'язків, спрямованих на досягнення визначеної мети чи навпаки, до внесення змін у роботу підприємства. Лідери продукують ідеї, приймають рішення ризикуючи, зважаючи переваги і недоліки, але відповідальність за реалізацію цього вибору несе менеджер, виконуючи задачі з огляду на бачення лідера.

Як відзначає Жарик Є.А., основним завданням лідера є підтримка та підсилення ентузіазму під час реалізації плану дій та поглибити відносини за допомогою регулярних розмов з підлеглими, про зміни, які відбуваються в організації, та як вони можуть вирішувати виникаючі проблеми або використовувати можливості [2, с.202].

З цього випливає, що лідерство дозволяє запустити процес реформ на підприємстві, проте, чи будуть вони мати позитивний ефект – залежить від ефективності роботи менеджера, який визначає конкретні шляхи впровадження змін і разом з командою забезпечує їх реалізацію.

Доречним видається розгляд найбільш типових якостей лідера, як особистих і професійних, так і соціальних та комунікативних, серед яких можна буде виділити найбільш значущі для вітчизняних менеджерів і ті, що можуть вплинути на успішність фірми.

До особистих рис лідерів відносяться чесність, працьовитість, рішучість, порядність, толерантність, урівноваженість, доброзичливість, відповідальність, розсудливість, самокритичність, креативність та харизматизм, сміливість, здатність до критичного і аналітичного мислення.

Зазначені якості переважно можна виховати у собі, адже не кожен є лідером з народження, проте кожен здатний розвивати свій потенціал. До того ж, індивідуальні характеристики не лише визначають людину у соціумі, а й дають їй можливість особистим прикладом надихати, переконувати та заохочувати людей до участі у різних проєктах, новаторських бізнес-ідеях та конкурентоспроможних стартапах.

Професійні здібності є певно найбільш важливими з огляду на те, що лише професіонал своєї справи здатний об'єднати довкола себе інших талановитих фахівців, які заради єдиної мети на чолі з лідером готові розробити успішний і рентабельний проєкт. Це високий професіоналізм, постійне підвищення кваліфікації, саморозвиток і головне, вміння оперувати не лише теоретичними знаннями, особливо іноземних мов, основ емоційного інтелекту, маркетингу, менеджменту і тайм-менеджменту, зокрема, а й ефективно застосовувати їх у реальній практиці.

Також безумовно важливо вміти делегувати і розподіляти обов'язки, бути готовими до змін і швидко до них адаптуватися, відкритими до інновацій, здатними будувати стратегії та використовувати прогностичний підхід у своїй діяльності.

Слід додати, що вагоме значення серед лідерських компетентностей також мають ділові якості керівника, такі як стратегічна орієнтація, вміння керувати командою, своєчасна ініціативність й оперативність у вирішенні проблем, спроможність управляти собою та делегувати повноваження [3, с.48].

Соціальними якостями лідера є стресостійкість, вміння вести команду за собою, створювати сприятливу робочу атмосферу у колективі, доступність, індивідуалізована співпраця з усіма представниками команди, готовність до конструктивного діалогу, здатність підтримувати, мотивувати, переконувати, вирішувати конфлікти, а також викликати довіру для побудови згуртованої команди.

Завдяки розвиненим соціальним навичкам керівники можуть не лише самі опікуватися генерацією прогресивних ідей, а й заохочувати колег до цього процесу з метою пошуку рішення, яке найбільш вдало розкриє трудовий потенціал такої команди і надасть змогу компанії досягати її стратегічних цілей.

Комунікативні здібності лідера являють собою керування власними емоціями, здатність чути і прислухатися до співрозмовників, відкритість у спілкуванні, володіння ораторськими навичками, спроможність фільтрувати інформацію і якісно користуватися засобами комунікації, готовність до переговорів, вміння рахуватися з інтересами колег, знання корпоративної культури, готовність подавати ідеї не нав'язуючи їх.

Робочий графік керівників компанії дійсно напружений і завантажений різними стратегічними завданнями, серед яких і комунікація з діловими партнерами і конкурентами, але надважливо знаходити час для спілкування з власною командою для обміну ідеями, визначення планів та насамперед побудови системи внутрішньої організації відносин у фірмі, де фідбек відіграє насправді вагому роль.

Крім того, Яценко О.М. і Горбунов М.П. виокремили сім управлінських компетентностей менеджерів, які завдяки лідерству, дають їм змогу ефективно виконувати управлінські функції. Так, згідно їх монографії, на основі таких лідерських якостей як оптимізм, сила волі, ініціативність, стійкість до стресу, комунікативність, організаторські здібності, рефлексивність, позитивне самоставлення, потреба в успіху формуються наступні компетентності менеджерів:

- аналітична;
- виробнича;
- організаційно-стратегічна;

- комунікативна;
- адміністративна;
- психолого-педагогічна;
- компетентність у сфері прийняття рішень [4, с.38].

Проаналізувавши зазначені вище лідерські якості, можна прийти до висновку, що всі вони мають у тій чи іншій мірі втілюватися у діяльності менеджерів, так як успішна робота компанії неможлива без керівника, який здійснюючи управлінські функції реалізує весь свій лідерський потенціал, ефективно взаємодіє з підлеглими, і спонукає їх до високопродуктивної праці. Водночас, певні риси все ж мають пріоритетну роль для менеджерів.

Наприклад, професіоналізм, оскільки лідер може бути неформально визначений у колективі через його здатність впливати і надихати, але менеджер – це завжди людина, обрана відповідно до її знань, досвіду і вміння комунікувати. Крім того, для досягнення фірмою поставленої мети, менеджер повинен не лише бути фахівцем з певної спеціальності, а й розумітися на питаннях управління, менеджменту, стимулювання та бути обізнаним щодо особливостей функціонування підприємств як суб'єктів економічної діяльності.

Також менеджеру необхідно мати чітку позицію, бути сміливим і впевненим, що сприятиме змінам на користь підприємства, впровадженню інновацій, просуванню компанії на ринку, так як рішучість керівника, його готовність ризикнути сильно впливає на персонал тільки у тому разі, якщо він здатен не тільки запропонувати проект, а й заохотити інших до його реалізації.

Щодо цього у своїй статті влучно висловилися Ліпич Л.Г., Хілуха О.А., Кушнір М.А. і Загоруйко В.Л., де відзначили, що наполегливість є дуже корисною рисою у ситуаціях просування та захисту нетрадиційних ідей та рішень в управлінні людським капіталом, адже тільки працівник, переконаний в правильності та корисності креативного рішення, яке він пропонує, здатний його реалізувати[5, с.68].

У той же час, менеджер повинен вміти не лише керувати, а й делегувати, якісно взаємодіяти з колегами, прислухатися й отримувати зворотній зв'язок від них, бо завдяки таким проявам лідерства, чесному і прозорому спілкуванню розширюються можливості команди, яка контактує з менеджером через внутрішньо-корпоративну систему комунікацій та ще більше залучається до робочого процесу, реалізації ініціатив і реформ на підприємстві.

До того ж, будь-який менеджер має бути відповідальним за свої дії та роботу команди, адже ефективна стратегічна діяльність і вирішення проблем є зоною відповідальності саме керівника. Уособлюючи лідера в собі, менеджери мають усвідомлювати, що відповідають за прийняття рішень не лише командою, а й на більш глобальному рівні всієї компанії.

Тісно пов'язані з визначеним об'єктом дослідження – управлінням змінами, які можуть справляти позитивний ефект на підприємство й так і лідерські риси, як гнучкість і мобільність, оскільки менеджерам варто бути готовими щось змінити, чимсь пожертвувати заради розвитку їх бізнесу. Водночас, слід залишатися розсудливими щодо змін, які необхідно впровадити, піклуватися про те, як дозволити своїм співробітникам прийняти певні реформи, узгодити їх та врешті-решт адаптуватися до них.

Вектор ведення бізнесу не може залишатися завжди однаковим, інакше конкуренти прогресуватимуть, світ підкидатиме нові й нові виклики, технологічні новинки, які потрібно брати до уваги, тому менеджер повинен не боятися реформувати власну компанію у відповідності з вимогами сучасності, але має готувати команду до цього, радитися з нею заради досягнення спільної мети.

З цього приводу, варто відзначити, що для українських менеджерів дуже актуальним є питання виходу їх компаній на міжнародну арену, для чого, зокрема, важливо слідувати світовим трендам у сфері лідерства, що поєднують у собі надсучасні та прогресивні ідеї, які дозволяють підприємствам обирати інноваційний вектор розвитку.

Так, М. Меткалф, М. Морроу-Фокс та С. Кеннон розробили модель лідерських компетенцій, опис якої розміщено у збірнику «Leadership 2050». Для наочності моделі автори створили віртуальну особистість Кейт, яка є втіленням лідерських якостей, необхідним керівникам по всьому світові, до яких віднесли:

- особистісну цілісність;
- безкомпромісну зорієнтованість на цінності;
- багатогранність мислення;
- інтелектуальну багатоплановість;
- схильність до рефлексій;
- здатність надихати послідовників;
- вміння співпрацювати [6].

Висновки

Таким чином, менеджери сьогодення прагнуть бути лідерами колективу задля досягнення успіху їх командою, проте, для цього необхідно володіти сукупністю особистих, професійних, соціальних та комунікативних рис і здібностей, які забезпечують ефективне управління та стійкі взаємовідносини між керівником і персоналом. Серед найбільш значущих лідерських якостей менеджера виділяються професійність, вміння керувати і делегувати, відповідальність, мобільність, чесність, здатність прислухатися до інших й готовність ризикувати.

Визначені риси вбачаються як такі, що можуть чинити вагомий вплив на діяльність компанії, сприяти позитивним змінам на підприємстві. Крім того, вітчизняні менеджери мають не залишатися осторонь міжнародних трендів щодо лідерства, які слугують орієнтиром і прикладом наслідування для керівників різних бізнес-проектів.

Перспективними видаються подальші дослідження лідерських якостей менеджера, як ці риси впливають на комунікацію, прийняття рішень та вирішення проблем в компанії. Актуальним також залишається питання вивчення компетенцій, що зумовлюють сприятливі зміни та відображаються на якості діяльності менеджера як лідера.

Список використаних джерел

1. Шкільняк М.М, Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Крисько Ж.Л., Демків І. О. Менеджмент: Навчальний посібник. Тернопіль: Крок, 2017 р. 252 с.
2. Жарик Є.А. Трансформаційне лідерство як запорука успішного управління змінами. *Молодий вчений*. 2018. №6(58). С.200-203.
3. Жарик Є.А. Формування та розвиток лідерських компетенцій персоналу підприємства: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Запоріжжя, 2019. 240 с.
4. Яценко О.М., Горбунов М.П. Формування лідерських якостей майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки: монографія. Харків, 2018. 250 с.
5. Ліпич Л.Г., Хілуха О.А., Кушнір М.А., Загоруйко В.Л. Профіль компетентностей креативного менеджера з персоналу. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2021. №28. С.62-69.<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.5075401>
6. Лідерські компетенції для майбутнього: веб-сайт. URL:<https://www.management.com.ua/notes/top-leadership-skills-for-the-future.html> (дата звернення: 11.03.2022).